

subjectum harum transmutationum; et ideo recte dixit Aristoteles, eas res unam habere materiam, quæ sunt invicem transmutabiles, quod de unitate specifica necessario intelligendum est. Denique supra late probavimus, primam causam materialem rerum generabilium non posse esse nisi unam, utique secundum speciem, id quod docet Aristoteles, toto primo libro Physicorum, præsertim text. 69, et Comment. ibi, et 12 Metaphys., comment. 14; et D. Thomas, 1 part., quæst. 66, art. 2. Nec probandum est modum loquendi quorundam dicentium, materiam generabilium esse unam specie negative, non positive; volunt enim unitatem specificam positivam esse per formam. Est tamen inepta distinctio, nam si loquantur de unitate pro formali, omnis unitas negativa est; si autem pro fundamento unitatis, hoc tam positivum in multis materiis, sicut in multis formis vel compositis, nam vere habet positivam essentialitatem, et positivam similitudinem, seu convenientiam in tota sua essentiali natura. Quoad alteram etiam partem de distinctione numerica res est clarissima; corpora enim duorum hominum numero differunt; ergo et materiæ eorum, quam distinctionem retinent, etiamsi priventur suis formis. Quin etiam materiæ, quæ sunt sub formis specie diversis, quamvis quoad dispositiones proximas dicantur differre aliquo modo specie, ut sumitur ex Aristotele, 8 Metaph., text. 11, tamen materiæ primæ quoad entitates suas solum sunt numero diversæ, cum qua distinctione conservari possunt absque ulla forma actu informantem. Nec refert quod tota hæc materia generabilium posset sub forma ejusdem rationis constitui, et sub eadem quantitate continua, et ita esse una numero, nam hæc unitas vel distinctio in materia talis est, qualis esse solet in rebus homogeneis, quarum partes integrantes, si sint actu divisæ, sunt etiam plura individua simpliciter, et actu distincta numero; si vero non sint disjunctæ, sed continuæ, actu sunt unum numero, et plura in potentia. Sic igitur constat, unitatem vel distinctionem, tam specificam quam genericam vel numericam, non repugnare cum natura vel essentia materiæ.

11. *Materia omnium entium imperfectissima.* — Ad confirmationem, quæ fundabatur in imperfectione materiæ, respondetur primo, probabile esse materiam ut sic secundum suum commune genus, tam esse imperfectum ens, ut nullum possit esse in genere substan-

tiæ magis infimum et imperfectum, non solum comparando genus ad genus, quod clarissimum est, sed etiam comparando omnia et singula contenta sub genere materiæ ad alia omnia, quæ sub aliis generibus vel rationibus substantiæ continentur. Declaratur hoc, nam materia ut sic distinguitur intra latitudinem substantiæ, tum a forma, tum a substantia completa, sive composita, sive simplici, atque hoc modo clarum est, genus materiæ, ut sic, minus perfectum esse quam genus formæ, et a fortiori quam substantiam compositam vel completam. Possumus tamen ulterius comparare quamlibet formam cum quamlibet materia, et sic non est tam evidens, omnem materiam esse inferiorem quamlibet forma. Quid enim, si quis dicat materiam cæli empyrei esse perfectius ens, quam sit forma terræ? qua enim evidenti ratione demonstrabitur id esse falsum? Nam quod forma illa plus habeat de ratione actus actuantis, non videtur satis convincere, quia etiam accidentia habent plus de ratione actus actuantis quam materia, et nihilominus in sua entitate actuali simpliciter sunt minus perfecta, quia absolute minorem perfectionem conferunt in genere entis. Sic ergo dicere quis posset, meliorem esse materiam, quæ veluti inchoat perfectissimum corpus, quale est cælum empyreum, quam sit forma, quæ veluti consummat et complet corpus imperfectissimum, quod est terra. Nec etiam obstat quod illa materia sub genere minus perfecto contineatur, nam sæpe accidit perfectam speciem sub genere minus perfecto esse simpliciter nobiliorem, quam sit aliqua species infima sub meliori genere, sicut voluntas est absolute perfectior potentia quam visus, licet hic contineatur sub genere potentiæ cognoscentis, quod nobilius est. Nobilitas enim generis non est sumenda ex comparatione omnium et singularum specierum, sed vel secundum se et comparando præcisas rationes, vel certe conferendo supremam speciem unius generis ad supremam alterius. Quamquam vero hoc ita disputari possit, nihilominus tanquam probabilius admittimus, quamlibet materiam esse inferiorem quamlibet forma, quia est pura potentia in genere substantiæ, sub quo genere parum perfectionis participare potest. Itæ, quia alias facile posset quis dicere, aliquam materiam esse perfectiorem aliqua substantia completa et integra, quia cum ponatur esse perfectior quam forma, et aliqui includat totam materiæ perfectionem, facile

fieri potest ut, saltem intensive, excedat in perfectione aliquam substantiam integram et compositam, quod verisimile non est. Hoc igitur modo optime explicatur, materiam primam esse infimum ens, non solum ratione hujus inferioris materiæ rerum generabilium, de qua potissimum locutus est Augustinus, cum dixit *materiam esse prope nihil*; sed etiam ratione totius generis, seu totius latitudinis materiæ, nam tota pertinet ad infimum gradum substantialis entis.

12. Non vero spectat ad hanc infimam materiæ perfectionem, ut in ejus latitudine non possit esse gradus, vel major et minor essentialis perfectio, quia non oportet ut illa perfectio materiæ sit omnino indivisibilis essentialiter; nam, ut declaravi, per varias differentias dividi ac contrahi potest. Neque quoad hoc comparanda est pura potentia cum puro actu, cujus signum manifestum est, quia purus actus essentialiter est unus numero et singularis, non autem pura potentia. Ratio autem est, quia purus actus in se constituitur per infinitam perfectionem simpliciter, in se includentem omnem aliam perfectionem, cui infinitati et continentiæ repugnat multiplicatio tam essentialis quam generica, ut postea videbimus. Pura autem potentia non constituitur per infinitam perfectionem, ut per se constat, cum sit infimæ perfectionis; neque etiam constituetur per carentiam omnis perfectionis, nec per inclusionem (ut sic dicam) omnis imperfectionis, nec denique de ratione materiæ ut sic est, quod habeat infimam et indivisibilem perfectionem physicam, nam ratio puræ potentiæ hoc non postulat, et aliunde id non habet. Sed hic statim occurrebat quærendum quænam harum materialium sit minus perfecta; non enim sunt æquales, ut jam concessimus, et ratio specificæ distinctionis postulare videtur. Rursus quæri potest an possit fieri alia materia minus perfecta essentialiter, quam sit quamlibet materia creata, et consequenter an in eis materiis possit procedi in infinitum. Sed hæc declarabuntur commodius sectione sequente.

Assertio secunda.

13. *Cælestes orbis omnes incorruptibiles.* — Dico secundo: si solam rationem spectemus, probabilius est materiam cælorum esse diversæ rationis a materia rerum generabilium. Ad probandam hanc conclusionem, supponimus cælum esse ingenerabile et incorruptibile. Quamquam, ut dixi, nos hoc loco non

agimus de cælo quasi materialiter (ut sic dicam), sed formaliter de corpore incorruptibili. Est autem certum, non repugnare dari aliquod corpus incorruptibile, de quo procedit quæstio proposita, sive illud de facto detur, sive non. Rursus de aliquo corpore cælesti, saltem de empyreo cælo, Theologi pro comperto habent esse corpus incorruptibile, ut ex auctoribus superius citatis constat. Denique, quanquam de inferioribus orbibus multi existiment eos esse corruptibiles, et nonnulli ex antiquis Patribus id interdum significant, et moderni etiam astrologi ex quibusdam apparitionibus cometarum id se demonstrare existiment, nobis tamen verisimilior est Aristotelis sententia, illa omnia corpora usque ad cælum lunæ esse natura sua incorruptibilia, tum propter experientiam; videmus enim corruptibilia corpora, vel secundum se tota, vel secundum partes, aut corrumpi, aut alterari, peregrinas impressiones recipiendo, aut a naturali statu interdum cadere; at vero vetustissimo experimento constat, cælos, tam secundum se totos, quam secundum omnes partes suas, integros a creatione mundi permansisse, et invariabili uniformitate eodem modo moveri, nec alterari aut dejici a statu connaturali, ex qua experientia ortus est communis omnium gentium consensus, existimantium cælum ex se perpetuum esse, ut Aristoteles, lib. de Mundo ad Alexandrum, et 2 de Cælo, cap. 1, adnotavit. Tum etiam quia hoc est magis consentaneum fini propter quem corpora illa creata sunt, nimirum, ut sint quædam causæ universales, quæ suo motu et influxu uniformiter variabili adjuvent hæc omnia inferiora, ut per continuam successionem et generationem conserventur; ad hunc autem finem necessarium fuit ut cæli essent perpetui, et eodem modo invariabili moverentur. Tum denique quia non repugnat cælos esse creatos naturæ incorruptibilis, ut ex dictis constat, et magis patet ex dicendis; ergo verisimilior est tales creatos esse; nam, ut dixi, hoc est magis consentaneum fini eorum, et magis etiam pertinet ad perfectionem et pulchritudinem universi, neque in Scriptura divina est aliquid quod huic philosophicæ rationi repugnet, ut sequenti assertionem ostendam. Imo sunt multæ locutiones quæ illi favent, ut quod cæli firmissimi, 2 Paralipomenon 6, et solidissimi, Job 37, et æterni, scilicet, in posterum, Psalm. 148, et 2 ad Corinth., 5, dicuntur.

44. *Probatio conclusionis.* — *Quorundam responsio refutatur.* — Hoc ergo supposito, probatur conclusio posita, quia, si cœlum esset compositum ex materia elementorum, tam esset ex se corruptibile quam sunt ipsa elementa. Probatur sequela, quia materia cœli esset capax aliarum formarum, verbi gratia, elementorum, et careret illis; ergo esset subjecta propriæ privationi talium formarum, et consequenter, quantum est ex se, illas appeteret; sed hæc est tota radix corruptibilitatis elementorum; ergo. Respondent aliqui negando majorem, quia materia, dum est sub una forma, non est capax alterius, quia non potest habere utramque simul, et ideo non habet propriæ privationem, neque appetitum alterius, quia ea forma, quam habet, contenta est. Sed hoc frivolum est, nam capacitas ad plures formas non est in sensu composito (ut aiunt), sed divisim declaranda; est enim idem subjectum capax contrariarum formarum, non quia possit simul utramque recipere, sed quia de se indifferens est ut unam vel aliam suscipiat, atque hoc satis est ut, quando unam habet, vere sit altera privatum, quia vere caret forma cujus est capax. Alias neque materia generabilium rerum esset subjecta privationi, neque in aliquo subjecto, in quo est forma, vel qualitas positiva, esset unquam privatio formæ oppositæ, quod est contra communem omnium sensum, et loquendi modum. Denique, materia generabilium non alia ratione est principium corruptionis, nisi quia hoc modo est capax aliarum formarum quibus caret, et ea ratione dicitur eas appetere, secundum metaphoram; nam hic appetitus non est aliud a naturali capacitate, ut in prima disputatione præcedenti declaratum est.

45. Alii respondent formam cœli explere capacitatem materiæ propter suam eminentiam et virtualement continentiam, et ob hanc peculiarem rationem, materiam existentem sub tali forma non appetere alias, nec proprie esse capax illarum. Sed hoc etiam est falsum, nam forma cœli non continet eminenter ac virtute omnes alias formas; non enim continet animam rationalem, neque alias formas perfectorum viventium, neque forma unius cœli eminenter aut virtute continet formas aliorum cœlorum, supposito quod specie differant. Unde, cum dicitur forma cœli explere capacitatem materiæ, intelligi potest intensive, et hoc neque est verum, nec satis est, nam anima rationalis perfectius

actuatur materiæ, et cum illa sit perfectissima, illa sola dici potest explere intensive capacitatem materiæ, et nihilominus relinquit illam ita capax aliarum, ut sit sufficiens principium corruptionis. Responderi potest animam rationalem excedere formam cœli in gradu formæ, excedi tamen in modo informandi. Nos vero dicimus, ex hoc excessu et informandi modo colligi sufficienter diversitatem materiæ, et alias explicari non posse qualis sit ille excessus, ut ex sequentibus magis constabit. Vel ergo intelligitur forma cœli explere capacitatem materiæ extensive, et hæc est impossibile, si illa materia est ejusdem omnino rationis et capacitatis cum hac nostra materia, quia de se est plane indifferens ad omnes formas, quarum perfectiones nec formaliter continet forma cœli, nec eminenter. Quapropter fieri non potest ut per se sola et per suum informandi modum repleat capacitatem talis materiæ.

46. Alia responsio est, capacitatem materiæ dupliciter posse considerari: uno modo, secundum se et quasi remote; alio modo proxime, et ut est reducibilis ad actum. Priori modo concedunt materiam cœli esse capax aliarum formarum, ut argumentum factum probat; et similiter habere privationem, et quasi radicalem appetitum; proxime vero negant habere capacitatem, quia jam illa materia ita est affecta, disposita et actuata, ut non sit reducibilis ad alium actum, eo quod non sit separabilis ab illo quem nunc habet. Hoc autem provenit partim ex dispositionibus quæ non habent contrarium, partim ex ipsamet informatione seu modo informandi, qui talis est, ut inseparabiliter jungat talem formam huic materiæ. Materia autem est principium corruptibilitatis, non prout consideratur secundum remotam capacitatem, sed prout est proxime disposita et affecta. Hæc quidem responsio est probabilis, non tamen ita satisfacit quin contraria opinio probabilior relinquatur. Primo quidem, quia, ut agens possit alterare passum, non oportet ut supponat in illo dispositionem positive contrariam, sed satis est ut supponat capacitatem cum privatione, nam hæc, adjuncta forma quam agens introducit, sunt sufficientia principia naturalis mutationis; ergo, licet in cœlo non sint dispositiones directe et positive contrariæ qualitatibus elementorum, si tamen in eo est materia capax talium qualitatum, et carens illis, hoc satis est ut possit cœlum ab elementis alterari, et peregrinas impres-

siones recipere. Dices, habere cœlum nobiles aliquas qualitates formaliter repugnantes et resistentes omnibus his inferioribus qualitatibus. Sed hoc imprimis dicitur voluntarie et sine probatione, ac deinde ex illa responsione ad summum habetur, cœlos non posse corrumpi, quia non est in inferiori agente virtus quæ possit vincere resistentiam passi; si ergo virtus activa augetur, aut fortior redderetur, posset cœlum alterare et ad corruptionem disponere.

47. Ac denique, licet daremus esse possibilem illum incorruptionis modum, tamen negari non potest quin facilior et nobilior modus sit, si cœlum non per resistentiam qualitatum, sed per intrinsecam et substantialem compositionem sit incapax peregrinarum impressionum et formarum. Cum ergo cœlum factum sit, ut ab his omnibus impressionibus et alterationibus sit abstractum, et ut materia ejus nunquam mutet formam, verisimilius est factam esse de se incapax omnium harum formarum et qualitatum, atque adeo non solum quoad formam, sed etiam quoad materiam esse cœlum alterius rationis et ordinis ab omnibus inferioribus corporibus. Quod si quis dicat hanc incapacitatem peregrinarum impressionum corrumpentium non esse tribuendam aut incapacitati materiæ, aut qualitatibus resistentibus, sed modo informandi formæ, contra hoc est, quia si materia habet eandem capacitatem, vix potest intelligi quomodo per solum modum informationis reddatur ipsum compositum incapax inferiorum qualitatum, maxime cum passiva potentia ad recipiendas has qualitates conveniat corporibus ratione materiæ. Et propter hanc causam Aristoteles, locis supra citatis, merito existimavit, sicut ea, quæ mutuo transmutantur, communem habent materiam, ita etiam, e converso, quæ transmutari non possunt, non habere materiam communem, quia sola diversitas in forma non potest ad id sufficere. Accedit quod, licet forma cœli habeat talem informandi modum, ut natura sua postulet inseparabilitatem a subjecto, quod informat, tamen per hoc ipsum sufficienter indicatur, materiam illi formæ subjectam debere esse diversæ rationis, quia potentiæ distinguuntur per actus; sed forma illo modo informans, est actus longe diversæ rationis a forma generabili, et postulat in subjecto conditiones longe diversas, nempe inseparabilitatem et plenam satietatem, et (ut ita dicam) perpetuam quietem sub tali actu;

ergo potentiæ seu materiæ ordinatæ ad hujusmodi actus distinctæ sunt.

48. *Cœlestes orbis omnes ingenerabiles.* — *Ex opposito quot oriuntur absurda.* — Ultimo possunt rationes non minus efficaces sumi, ex eo quod cœlum est ingenerabile naturali generatione; hactenus enim solum incorruptibilitatem ejus ponderavimus. Si ergo materia aeris et solis, verbi gratia, essent ejusdem rationis, esset nunc materia aeris capax formæ solis, et carens illa, et appetens illam, non enim est minor ratio de illa quam de aliis formis, quarum est actu. Ergo, quantum est ex parte causæ materialis, cœlum revera est generabile ex aere; ergo simpliciter est generabile. Patet consequentia, tum quia hæc denominatio maxime sumitur ex parte materiæ; tum etiam quia potentiæ passivæ naturali correspondet potentia activa naturalis, alias superflua esset et otiosa talis potentia in rerum natura. Vel certe, quamvis de facto non daretur talis vis activa, non tamen repugnaret dari intra ordinem agentium naturalium. Atque ita quantum est de se cœlum esset naturaliter generabile. Quin potius, nulla ratio reddi posset cur cœlum ipsum aut sol non possit ex materia sibi applicata generare sibi simile, quia datur in natura subjectum continens in potentia illam formam et carens illa; ergo illa forma factibilis est per educationem de potentia talis subjecti; ergo et in suo esse et gradu finita est, et in modo quo fieri potest; ergo per virtutem finitam agentis naturalis educi potest; cur ergo non est in cœlo aut in sole talis virtus ad generandum sibi simile? certe non potest ulla ratio philosophica assignari. Cum ergo cœlum sit ingenerabile, forma ejus talis est, ut nec possit educi de potentia materiæ, neque illi uniri per generationem; ergo non continetur in potentia illius materiæ, quæ est subjectum generationis, neque illam respicit aut actuare potest; ergo e contrario materia, quæ subjicitur tali formæ, natura sua est subjectum incapax generationis, et consequenter est diversæ naturæ ab alia materia, quæ est generationis subjectum. Atque hæc rationes, quamvis exempli causa de materia cœli factæ sint, tamen universe et formaliter procedunt de corpore ab intrinseco incorruptibili, quæ magis confirmabuntur solvendo secundum fundamentum prioris sententiæ.

49. Fundamentum ergo secundum prioris sententiæ ex confirmatione præcedentis assertionis solutum est; jam enim satis osten-

dimus quomodo ex corporis incorruptibilitate, si omnino naturalis et intrinseca sit, inferatur diversitas materiæ, et omnia, quæ in discursu illius fundamenti attinguntur, sigillatim sunt a nobis tractata et expedita. Exemplum autem, quod ibi adducitur de indissolubili unione humanitatis Christi, nihil ad rem præsentem refert; non enim negamus aliquam unionem posse esse indissolubilem naturæ suæ, sed dicimus hujusmodi unionem formæ cum materia esse indicium diversitatis, non solum in forma, sed etiam in materia, tum quia potentia proportionatur actui, tum etiam quia talis unio postulat materiam incapax peregrinarum impressionum.

Comparantur materiæ cælorum inter se.

20. In confirmatione vero illius fundamenti petitur specialis difficultas de materiis cælorum, an inter se etiam differant specie, in qua loqui possumus, vel supponendo cælestia corpora esse ejusdem speciei, vel ex hypothesi quod differant specie; et, ut sæpe dixi, nihil ad præsentem quæstionem refert, quid de facto in hoc verius sit, nam satis est loqui de possibili, in quo non est dubium quin possint dari corpora incorruptibilia et ejusdem et diversæ speciei. Si ergo loquamur de corporibus habentibus formas ejusdem rationis, nulla superest quæstio, quin materiæ debeant etiam esse ejusdem rationis essentialis, quia non habent unde distinguantur. Neque talis convenientia in materia potest obstare incorruptibilitati talium corporum, quia simile non patitur a simili; unde inter talia corpora non potest esse naturalis actio et transmutatio, nec materia unius appetit formam alterius, cum sint ejusdem speciei. Et quoad hoc eadem est ratio de diversis corporibus quæ de diversis partibus homogeneis ejusdem corporis; partes autem ejusdem corporis homogenei distinctas habent portiones materiæ, ejusdem tamen rationis, sicut sunt formæ. Non est autem improbabile hanc singularem materiam talis speciei esse naturaliter coaptatam et proportionatam huic singulari formæ, et cum ea habere peculiare vinculum et propriam individualem habitudinem, quanquam id incertum sit, parumque ad rem præsentem referat.

21. Difficultas ergo in prædicta confirmatione tacta procedit supponendo distinctionem specificam inter hujusmodi corpora, si ve illa intercedat inter corpora integra, qualia

sunt, verbi gratia, cælum empyreum et cælum lunæ, quæ specie differre longe verisimilius est, sive se habeant ut partes ejusdem corporis, ut sunt astra respectu aliarum partium corporum cælestium. De his ergo omnibus est difficultas, quia si ratio facta est efficax, æque probat, materias omnium corporum incorruptibilium specie differentium esse etiam specie differentes, quod videtur incredibile.

22. *Quorundam in hoc sententia.* — In hac re divisi sunt discipuli D. Thomæ, nam Capreolus quem Soncinas et alii sequuntur, non existimat esse admittendum illud consequens, quia, ut materiæ sint specie diversæ, non satis est formas esse specie distinctas, cum constet in his rebus inferioribus eandem materiam recipere varias formas; oportet ergo ut sit diversitas in modo informandi; omnes autem formæ cælorum conveniunt in eodem modo informandi inseparabiliter, et explendo appetitum materiæ; ergo, quamvis in gradu essentiali illæ formæ differant, nihilominus materia omnium est una, quia respicit omnes veluti sub una ratione formali, quæ sumitur ex modo informandi, sicut materia inferiorum corporum est una, quia respicit plures formas, quatenus conveniunt in alio modo informandi, scilicet separabiliter. Unde Aristoteles, qaamvis dixerit corruptibile et incorruptibile differre genere, nunquam tamen dixit incorruptibilia inter se differre, etiam genere physico; non ergo differunt in materia. Tandem illa omnia corpora, sicut sunt incapacia alterationum corruptentium, ita sunt capacia earum mutationum quæ corruptionem non afferunt, ut motus localis, et passivæ illuminationis; ergo signum est habere materiam ejusdem rationis.

23. *Materia cælestium orbium inter se specie diversa.* — At vero Cajetanus concedit sequelam argumenti, et docet omnia corpora incorruptibilia specie diversa habere non solum formas, sed etiam materias specie diversas. Et in ea sententia magis consequenter loquitur, quia rationes factæ eadem efficacitatem in præsentem habent. Nam si materia cæli crystallini, verbi gratia, est ejusdem rationis cum materia cæli empyrei, ergo est naturaliter capax formæ ejus et dispositionum omnium quæ ad illam requiruntur; ergo forma cæli empyrei, quantum est ex se, et ex parte talis subjecti, educi potest de potentia ejus; ergo cælum empyreum naturaliter est generabile, et e contrario crystallinum

cælum exit naturaliter corruptibile et transmutabile in aliud. Patet consequentia, quia materia dicitur esse de se indifferens ad omnes illas formas, et per proprias uniuscujusque dispositiones determinari ad illas; ergo erit tanta repugnantia inter dispositiones sicut inter formas; ergo per illas dispositiones poterit materia illa præparari ad abjiciendam unam formam, et recipiendam aliam. Neque ad hanc transmutationem videtur necessaria contrarietas positiva et perfecta, sed sufficiet propria oppositio privativa cum naturali repugnantia et impossibilitate formarum, et propriarum qualitatum vel dispositionum. Quod si ex parte potentiæ passivæ naturalis hoc totum verum est, nulla ratio afferri potest cur potentia activa naturali illi potentiæ passivæ correspondens, sit impossibilis; imo nec reddi potest ratio, cur de facto non reperiat in cælis. Igitur, quod talia corpora sint ad invicem impassibilia tali passione, quæ ad corruptionem vel generationem disponat, provenit ex eo quod unumquodque habet propriam materiam ita accommodatam et commensuratam propriæ formæ, et dispositionibus illius, ut sit prorsus incapax aliarum; unde necessario fit tam esse diversas specie materias horum corporum, quam formas eorundem.

24. Quocirca, quamvis verum sit omnes materias cælorum in hoc convenire, quod ordinentur ad formam inseparabiliter informantem, tamen hæc convenientia non potest esse in eis specifica, sed generica, et ex illa inferatur diversitas specifica. Nam, ut unaquæque materia inseparabiliter conjungatur propriæ formæ, necesse est ut ex vi suæ entitatis et essentiæ cum sola illa possit naturale vinculum contrahere; nam, si esset indifferens, hoc ipso posset suam formam dimittere, et alteri repugnanti coherere. Igitur respicere formam inseparabiliter informantem, nihil aliud est quam determinate respicere propriam et unicam formam; et e contrario, quod forma inseparabiliter informet, ideo est, quia talem respicit potentiam quæ illo actu contenta est, neque alium appetit, quia alterius non est capax. Neque alia ratione intelligi potest quod unaquæque forma cæli satiet appetitum propriæ materiæ. Est ergo in hoc magna dissimilitudo inter materiam rerum corruptibilium, et incorruptibilium, nam illa ideo respicit formam separabilem, quia ex se indifferenter respicit plures formas inter se repugnantes, unde ipsamet separabi-

litas formarum requirit unitatem in materia, et talem capacitatem, quæ non omnino expleatur una vel alia forma. At vero materia uniuscujusque cæli ideo respicit formam inseparabilem, quia non respicit aliam, nisi suam, et ideo illa satiatur, quia non est capax aliarum, neque indifferens, sed ex vi suæ essentiæ est determinata ad talem formam. Neque Aristoteles huic sententiæ repugnare potest, cum ille generatim dixerit, illa differre materia, quæ non sunt invicem transmutabilia. Quod vero 10 Metaphys. dixerit, corruptibile et incorruptibile differre genere, non impedit quominus ipsa etiam incorruptibilia possint dici inter se genere physico differre, si hoc nihil aliud sit quam differre materia; si vero illa locutione plus indicetur, sic speciali ratione dicentur differre genere corruptibilia corpora ab incorruptilibus, potius quam incorruptibilia inter se, quia nimirum illa sunt diversorum ordinum, hæc vero unum gradum constituunt. Item materiæ cælorum et elementorum differunt quodammodo genere physico, quia una materia est subjectum generationis, tota vero alia materia est incapax generationis; et ita est etiam major similitudo specifica et subalterna inter materias cælorum inter se, quam cum materia horum inferiorum. Et illa convenientia satis est ut in aliquibus mutationibus localibus aut perfectivis convenire possint, ut per se constat. Atque ita sufficienter satisfactum est fundamentis aliorum, et nostra sententia confirmata.

Tertia assertio, qua divinæ Scripturæ testimoniis satisficit.

25. *Cælum empyreum longe incorruptibile.* — Dico tertio: ex divinis Scripturis colligi non potest cælos esse factos ex materia elementorum, et consequenter nihil est in Scriptura sacra quod propositæ philosophicæ veritati repugnet. Hæc assertio excedit quidem limites metaphysicæ; non possumus tamen eam prætermittere, tum ut satisfaciamus fundamentis oppositæ sententiæ, tum etiam ut breviter attingamus materialem causam totius universi corporei, et conditionis ejus, in quo non solum Theologi, sed etiam philosophi a principio laborarunt. Primum ergo, quod attinet ad cælum empyreum, conclusio est extra controversiam; nam Theologi qui cælum illud admittunt, in primo momento creationis rerum docent fuisse creatum simul cum terra; illudque aut significari, aut saltem com-

prehendi in verbis illis: *In principio creavit Deus cælum*. Unde, saltem quantum ad hoc corpus, sine ulla difficultate theologica procedunt omnia dicta de materia cæli. Propter quod etiam Theologi docent illud cælum in fine mundi, neque esse igne comburendum, neque innovandum, quia semper est purissimum et clarissimum, prout sedem Beatorum decet. Philosophi vero nihil de illius cæli existentia cognoscere potuerunt, quia nec motum habet, nec illuminationem, aut manifestam influentiam qua possit a mortalibus humano discursu investigari.

26. *Inferiores orbes cælestes simul cum empyreo ex nihilo creati.*—De aliis autem cælis probatur conclusio, quia nulla ratio cogit ut nomine cæli in citatis verbis unum tantum corpus cæleste, illudque supremum et empyreum intelligatur, nam frequens et usitatus modus loquendi habet, ut nomine cæli simpliciter dicti totus ordo cælestium corporum comprehendatur. Qui mos etiam est frequens in Scriptura, eo vel maxime quod illud singulare in hebræo plurale est, eo quod vox Samaim singulari careat, et in alio loco in plurali transfertur, Psal. 101: *Initio, tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli*; ubi significatur, omnes cælos simul cum terra fuisse conditos. Nec vero obstat quod paulo post in eodem c. 4 Genes. dicitur, firmamentum factum fuisse secundo die, et appellatum *cælum*; et solem, lunam ac stellas quarta die fuisse creatas; hoc (inquam) non obstat, tum quia probabilis est hæc non fuisse creata secundo et quarto die quantum ad substantiam, sed solum quoad quædam accidentalia munera, ut paulo post indicabimus; tum etiam quia illud firmamentum, de quo secundo die fit mentio, non est aliquod ex corporibus incorruptilibus, de quibus loquimur, ut mox declarabimus. Verisimilius ergo est nomine cæli comprehendisse Moysen omnes orbes cælestes, et maxime locutum fuisse de cælo hoc visibili, quod humanis oculis conspicitur; hoc enim præcipue egit in eo opere, ut Deum ostenderet creatorem omnium visibilium, sicut annotavit Hieronymus, ep. 139 ad Cyprianum. Non est ergo credendum incepisse Moysen narrationem suam a creatione solius cæli invisibilis; comprehendit ergo sub illa voce omnes cælos visibiles, ut interpretatur etiam Basilius, homil. 2 Hexameron. Imo probabile satis est nomine cæli comprehendisse omnia corporea usque ad aerem inclusive; est enim

frequens in Scriptura, ut nomine cæli comprehendatur aer, Psal. 103: *Extendens cælum sicut pellem, qui tegis aquis superiora ejus*. Et frequenter in Scriptura fit mentio avium seu *volucrum cæli*, id est aeris; et in eodem loco Genesis dicitur: *Vocavitque Deus firmamentum, cælum*; quod firmamentum, vel aeris pars quædam est, vel aerem includit. Sicut ergo paulo inferius dicitur: *Et vocavit aridam terram*, et nihilominus eodem nomine (quasi per anticipationem) illam in principio appellavit, ita etiam de nomine cæli commode intelligi potest,

27. Atque hinc ulterius colligitur nullum esse argumentum, cælum fuisse creatum ex aqua, aut totum spatium a superficie terræ usque ad cælum empyreum plenum fuisse aquis, eo quod in illa prima narratione, tantum cæli, terræ et aquarum Moyses mentionem fecerit. Hoc (inquam) argumentum efficax non est. Primo, quia declaratum jam est, nomine cæli comprehendisse omnia corpora superiora usque ad aerem. Secundo etiam, quia probabilis est expositio multorum Patrum, qui nomine *spiritus* intelligunt aerem significari, cum ibidem dicitur: *Et spiritus Domini ferebatur supra aquas*, ut videre licet in Theodoro, quæst. 8 super Genes., et aliis, quos in catena Genesis refert Lippomanus. Tertio, quia valde etiam probabilis est multorum expositio, qui putant nomine terræ complexum esse Moysen quatuor elementa, suis sitibus naturalibus, et proprio ordine disposita. Quæ est sententia Basilius, et Bedæ in Hexamer.; et Damascen., lib. 2 de Fid., c. 5, et communior Theologorum; nam, sicut nomine cæli totum superiorem orbem, ita terræ nomine totum inferiorem mundum comprehendere potuit, ex extremis media subintelligendo. Præsertim quia (ut philosophi aiunt), posito uno contrariorum in rerum natura, necesse est aliud etiam existere; unde facta mentione creationis terræ, ignis etiam illi extreme contrarius in situ et levitate creatus subintelligitur, et in eis comprehenduntur media; vel certe sub terra et aqua comprehenduntur aer et ignis, quæ in qualitatibus primis extreme illis opponuntur. Addo denique, si ex eo, quod in verbis illis, *In principio creavit Deus cælum et terram*, solum elementum terræ expresse nominatum est, recte colligitur aerem et ignem non fuisse tunc creatos, pari ratione colligi posse neque aquam tunc fuisse creatam, quia neque hoc de illa narratur, sed statim

subditur, *Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi*, etc. Unde aliqui hæretici sumpserunt occasionem dicendi Deum non creasse abyssum illam de qua ibi fit mentio, neque terram illam invisam et incompositam, quia de his non dicitur quod creata sunt, sed quod erant, utique antequam creatio rerum fieret. Aiebantque illis verbis significari illud antiquum chaos, quod philosophi vel poetæ excogitarunt, vel materiam primam, quam Plato increatam existimavit, ex qua dicebant Deum creasse cælum et terram elementarem. Quæ expositio hæretica est. Necesse est ergo ut sub cælo et terra aquam etiam intelligamus; unde, sicut proxime sequentia verba: *Terra autem erat inanis et vacua*, non intelliguntur de alia terra, quam de illa quæ creata est in principio, ita abyssus aquarum, de qua in eisdem verbis fit mentio, in eodem principio simul cum terra creata intelligitur; ergo necesse est sub illis verbis, *In principio creavit Deus cælum et terram*, aliquid aliud comprehendere, præter id quod expresse verba significant; ergo, qua ratione comprehenditur aqua, comprehenduntur etiam alia elementa.

28. *Græcorum et Latinorum recepta expositio.*—Et quidem si nomine cæli significari intelligamus totum corpus cæleste usque ad cælum aereum, optime nomine terræ significantur terra et aqua, quæ ita sunt conjuncta, ut unum corpus et inferiorem mundum quodammodo componant. Nec refert quod in eo principio in quo creata sunt, non erant ita disposita, nec habebant omnino eum situm quem nunc habent; nam satis est quod quando Moyses scripsit, jam ita essent constituta, ut de eis per modum unius loqueretur. Si vero nomine cæli solum intelliguntur proprii orbes cælestes, sub terræ nomine comprehenduntur reliqua elementa ratione jam dicta. Itaque utroque modo concluditur, nomine cæli et terræ ibi comprehenditur totum universum ex simplicibus corporibus quoad eorum substantiam constans, sine ornato tamen et dispositione quam nunc habet. Et hæc est magis recepta expositio Græcorum et Latinorum super Genesim; nec displicet Augustino, 11 de Civit., ap. 33, et lib. 2 cont. Maximin., cap. 3, licet liquid amplius interdum addat, quod ad præteritam disputationem non spectat.

29. Ex his constat nullum posse argumentum colligi ex historia creationis mundi, quoad deat cælos et elementa ex eadem ma-

teria fuisse condita; quod si inde non habetur, ex nullo alio Scripturæ testimonio id colligi potest; utrumque autem manifestius fiet, respondendo ad tertium fundamentum prioris sententiæ. Expositio igitur illa, quæ nomine terræ materiam primam intelligit, et ex ea omnia corpora, præter cælum empyreum, formata dicit, quoad priorem quidem partem est Augustini, non vero quoad posteriorem. Quamvis enim nomine terræ intelligat materiam primam, non inde fit intellexisse unam esse et eandem materiam, ex qua formata sunt corpora cælestia et terrestria, sed solum quod utraque ex aliqua materia informi creata sunt. Eo vel maxime quod idem August., lib. de Genes. cont. Manich., c. 7, arbitratur nomine cæli et terræ significari materiam informem, ex qua cælum et terra formata sunt, quam dicit sic appellari, non quia jam hoc erat, sed quia esse poterat; ergo eadem ratione intelligi potest, sensisse Augustinum aliquam diversitatem in ipsa materia informi præcessisse, ob quam distinctis illis nominibus appellata est. Sed (quod ad rem spectat) tota illa expositio Augustini est valde metaphorica, et aliena a sensu historico, qui esse debet proprius, et non divertere ad metaphoras, præsertim obscuras et inusitatas. Unde aliud est dicere nomine cæli comprehenditur Angelos, non excludendo proprium sensum vocis, sed addendo contentum comprehenditur in continenti, seu locatum in loco, aliud vero est dicere, nomine cæli significari solam naturam angelicam, quod est incredibile, quia illa metaphora est valde obscura et inusitata, maxime cum eodem capite sæpe significet visibile corpus; multo vero incredibilius est nomine cæli significari materiam informem. Atque idem fere est de nomine terræ, quod in toto illo capite elementum terræ significat, et hæc sola est propria significatio ejus, quæ excludi non debet, quamvis sub illa aqua etiam vel alia elementa comprehenduntur, ut explicuimus. Et hic est, ut dixi, communis sensus Patrum; imo Tertull., lib. cont. Hermogen., c. 21, vehementer in illum invehitur, eo quod nomine terræ materiam informem interpretaretur. Item alias etiam nomen abyssi, et nomen aquarum significaret materiam informem, quod valde repugnat certitudini et veritati historiæ.

30. *Locus Sapientiæ 11 exponitur.*—Ad locum autem Sapientiæ 11, *Manus tua creavit orbem terrarum ex materia invisâ*, duo-